

Wyrok z dnia 15 marca 2012 r.

II UK 159/11

Upadły nie prowadzi pozarolniczej działalności gospodarczej i wobec tego nie podlega ubezpieczeniom społecznym na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 5 i art. 13 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.).

Przewodniczący SSN Romualda Spyt, Sędziowie SN: Roman Kuczyński (sprawozdawca), Zbigniew Myszka.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 15 marca 2012 r. sprawy z wniosku Zenona S. i Syndyka Masy Upadłości Zakładu Produkcji Stolarstwa Budowlanej: D. Zenon S. w K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w S. o objęcie ubezpieczeniem społecznym, na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 25 stycznia 2011 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 28 stycznia 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w S. stwierdził, że Zenon S. od dnia 30 czerwca 2009 r. nie podlega ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej.

Syndyk masy upadłości oraz wnioskodawca Zenon S. wnieśli odwołanie od powyższej decyzji domagając się jej zmiany i stwierdzenia, że Zenon S. podlega w spornym okresie ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej.

Sąd Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Słupsku wyrokiem z dnia 27 kwietnia 2010 r. oddalił odwołanie.

Apelację od wyroku Sądu pierwszej instancji wywiódł Zenon S. oraz syndyk masy upadłości Zakładu Produkcji Stolarki Budowlanej „D.” Zenona S. w K. zaskarżając powyższy wyrok w całości.

Wyrokiem z dnia 25 stycznia 2011 r. Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku oddalił apelację. Przedmiotem sporu między stronami była kwestia, czy Zenon S. od dnia 30 czerwca 2009 r. podlegał ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, a w szczególności - czy ogłoszenie upadłości likwidacyjnej w stosunku do wnioskodawcy jako przedsiębiorcy oznaczało, że nie prowadził on już pozarolniczej działalności gospodarczej i nie podlegał w konsekwencji ubezpieczeniom społecznym z tego tytułu. Sąd stwierdził, że tytułem do podlegania ubezpieczeniom społecznym, wskazanym w art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.) jest prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej. Użyte w art. 13 pkt 4 wskazanej ustawy określenie „wykonywanie działalności” podkreśla, że istotny jest tutaj element faktycznego prowadzenia działalności. Wpis do ewidencji działalności gospodarczej o rozpoczęciu tej działalności ma deklaratoryjny charakter. Sąd drugiej instancji stwierdził, że Sąd pierwszej instancji trafnie wskazał, iż przedsiębiorstwo jako zakład pracy w rozumieniu art. 3 k.p. wchodzi w skład masy upadłości. Stosownie do przepisów art. 75 ust. 1 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze, jeżeli ogłoszono upadłość obejmującą likwidację majątku upadłego, upadły traci prawo zarządu oraz możliwość korzystania i rozporządzania mieniem wchodzącym do masy upadłości. Jak wynika z treści przepisów art. 173 wskazanego Prawa, syndyk niezwłocznie obejmuje majątek upadłego, zarządza nim, zabezpiecza go przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zabraniem go przez osoby postronne oraz przystępuje do jego likwidacji. Czynności tych dokonuje w miejsce dotychczasowego właściciela, a także kierownictwa zakładu pracy wobec pracownika. Upadły jest obowiązany wskazać i wydać syndykowi cały swój majątek, a także wydać wszystkie dokumenty dotyczące jego działalności, majątku oraz rozliczeń, w szczególności księgi rachunkowe, inne ewidencje prowadzone dla celów podatkowych i korespondencję. Pozbawienie upadłego, a więc także działającego w jego imieniu zarządu, uprawnień do dysponowania majątkiem ma charakter bezwzględnie obowiązujący i dotyczy zarówno postępowania cywilnego, jak i wszelkiego rodzaju postępowań administracyjnych, w tym także podatkowego (por. uzasadnienie wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 24 kwietnia

2007 r., III SA/Wa 2967/06, LEX nr 401565). Zasadnie wskazał Sąd Okręgowy, że o tym, czy dany podmiot jest przedsiębiorcą decydują przepisy prawa działalności gospodarczej (w odniesieniu do prawa publicznego) i Kodeksu cywilnego (w odniesieniu do prawa prywatnego). Jeżeli zatem osoba fizyczna podejmuje i wykonuje (prowadzi) działalność gospodarczą we własnym imieniu, w pełni uprawnione jest twierdzenie o posiadaniu przez nią statusu przedsiębiorcy. Jeśli natomiast jej działalność nie odpowiada definicji działalności gospodarczej, określonej w prawie działalności gospodarczej, brak jest podstaw do uznania podmiotu za przedsiębiorcę. Zgodnie z art. 157 ust. 4 wskazanego Prawa, syndyk, nadzorca sądowy, zarządca będący osobą fizyczną jest osobą prowadzącą pozarolniczą działalność w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Treść powyższych przepisów wskazuje wprost, że dalsze prowadzenie przedsiębiorstwa upadłego możliwe jest przez syndyka masy upadłości i to w ściśle określonych sytuacjach, po spełnieniu warunków formalnych. Syndyk jest nadto traktowany przez powyższą ustawę jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Do kosztów postępowania upadłościowego zalicza się zaś, jak wynika to z treści przepisów art. 230 ust. 1 i 2 ustawy Prawa upadłościowego i naprawczego, opłaty sądowe oraz wydatki niezbędne do osiągnięcia celu postępowania, do których należą w szczególności: wynagrodzenie i wydatki syndyka. Tytułem podlegania ubezpieczeniom społecznym wskazanym w art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych jest prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej. Użyte w art. 13 pkt 4 tej ustawy określenie „wykonywanie działalności” podkreśla, że istotny jest tutaj element faktycznego prowadzenia działalności gospodarczej. W stanie faktycznym niniejszej sprawy brak było jakichkolwiek podstaw do uznania, że wnioskodawca we własnym imieniu prowadził w spornym okresie nadal pozarolniczą działalność gospodarczą, tj. Zakład Produkcji Stolarki Budowlanej „D.”. Wnioskodawca nie wykazał również w żaden sposób zasadności podnoszonych przez siebie twierdzeń na tę okoliczność. Nie sposób było uznać, że opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne w imieniu wnioskodawcy przez syndyka masy upadłości Zakładu Produkcji Stolarki Budowlanej „D.” Zenona S. w K. oznaczało, że Zenon S. prowadził w spornym okresie pozarolniczą działalność gospodarczą. Powyższe oznaczało, że wnioskodawca zaprzestał prowadzenia poza-

rolniczej działalności gospodarczej, tj. zaprzestał prowadzić we własnym imieniu Zakład Produkcji Stolarki Budowlanej „D.". Ogłoszenie w dniu 30 czerwca 2009 r. upadłości dłużnika Zenona S. prowadzącego pozarolniczą działalność gospodarczą pod firmą Zakład Produkcji Stolarki Budowlanej „D." oznaczało zaprzestanie prowadzenia przez Zenona S. we własnym imieniu działalności gospodarczej, którą od tego dnia prowadzić mógł we własnym imieniu syndyk masy upadłości w razie spełnienia warunków wskazanych w Prawie upadłościowym i naprawczym.

Zenon S. wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 25 stycznia 2011 r., zaskarżając powyższy wyrok w całości. Oparł on skargę kasacyjną na podstawach naruszenia przepisów prawa materialnego: art. 13 pkt 4 w związku z art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy z dnia 3 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.), przez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą względem, której ogłoszono upadłość likwidacyjną nie podlega obowiązkowi ubezpieczeń społecznych, ponieważ nie prowadzi pozarolniczej działalności gospodarczej, podczas gdy osoba ta nadal widnieje w ewidencji działalności gospodarczej jako przedsiębiorca i brak jest podstawy prawnej do wykreślenia jej z ewidencji, stąd też podlega obowiązkowi ubezpieczeń społecznych; art. 363 oraz art. 368 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze (jednolity tekst: Dz.U. 2009 r. Nr 175, poz. 1361 ze zm.), przez ich niezastosowanie, a w konsekwencji nieuwzględnienie okoliczności, że podstawą wykreślenia osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą, względem której ogłoszono upadłość likwidacyjną, jest prawomocne postanowienie sądu o zakończeniu postępowania upadłościowego lub umorzeniu postępowania upadłościowego. Postanowienie Sądu Rejonowego w Słupsku o ogłoszeniu upadłości odwołującego się zostało wydane w dniu 30 czerwca 2009 r. a postępowanie w tej sprawie nie zostało jak do tej pory prawomocnie zakończone bądź umorzone, stąd też brak podstawy do wykreślenia odwołującego się z ewidencji działalności gospodarczej; art. 2 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (jednolity tekst: Dz.U. 2007 r. Nr 155, poz. 1095 ze zm.) w związku z art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, przez błędną jego wykładnię i na tej podstawie przyjęcie, że odwołujący się nie prowadzi działalności gospodarczej, mimo wpisu do ewidencji działalności gospodarczej oraz niezastosowanie przepisów szczególnych; art. 2 ust. 1 pkt 1 lit. f ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i in-

stytucjach rynku pracy (jednolity tekst: Dz.U. 2008 r. Nr 69, poz. 415 ze zm.) w związku z art. 13 pkt 9 oraz w związku z art. 13 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, przez ich niezastosowanie, a w konsekwencji pozbawienie odwołującego się prawa do świadczeń z zakresu ubezpieczeń społecznych, z uwagi na przyjęcie, że nie jest osobą prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą pomimo wpisu do ewidencji i w związku z tym nie może korzystać z innych uprawnień, np. nie może zostać uznany za osobę bezrobotną; art. 57 ustawy prawo upadłościowe i naprawcze, przez przyjęcie, że czynności związane ze wskazaniem i wydaniem syndykowi majątku przez upadłego nie stanowią o prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej przez Zenona S.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Najwyższy w sprawie rozpoznawanej na skutek skargi kasacyjnej mógł - stosownie do art. 398¹³ § 1 k.p.c. - zajmować się wyłącznie kwestiami objętymi podstawą tej skargi, ograniczoną w szczególności do zarzutu naruszenia art. 13 pkt 4 w związku z art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Zaznaczyć przy tym trzeba dalsze ograniczenie rozpoznania sprawy w postępowaniu kasacyjnym wynikające ze związania Sądu Najwyższego ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

W tych okolicznościach zagadnieniem wynikającym z podstawy skargi, stanowiącym przesłankę orzeczenia Sądu Najwyższego było rozstrzygnięcie o zasadności podstawy prawnej zaskarżonego wyroku, że wnioskodawca na skutek postanowienia o ogłoszeniu jego upadłości jako podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą na podstawie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej z dnia 2 lipca 2004 r., przestaje podlegać obowiązkowi z zakresu ubezpieczeń społecznych i nie jest uznawany za osobę fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą mimo wpisu do ewidencji działalności gospodarczej. Wbrew zarzutom skargi Sąd Najwyższy stwierdza, że ustalone okoliczności faktyczne stwarzały wystarczającą i odpowiednią podstawę do uznania, że w spornym okresie wnioskodawca nie podlegał obowiązkowym ubezpieczeniom; w tym bowiem okresie nie był osobą prowadzącą działalność pozarolniczą, która - stosownie do art. 13 ust. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych - takiemu obowiązkowi podlega.

Zgodnie z art. 13 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.) obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu i wypadkowemu podlegają osoby prowadzące pozarolniczą działalność od dnia rozpoczęcia wykonywania działalności do dnia zaprzestania wykonywania tej działalności z wyłączeniem okresu, na który wykonywanie działalności zostało zawieszona na podstawie przepisów o swobodzie działalności gospodarczej. W orzecznictwie sądów dotyczącym rozważanej kwestii, związanej z ustalaniem obowiązku podlegania ubezpieczeniu zdrowotnemu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, przyjmuje się, że dokonanie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej rodzi jedynie domniemanie faktyczne podjęcia działalności i wykonywania jej do czasu wykreślenia z ewidencji, co powoduje w konsekwencji, że ocena organu, czy faktyczne niewykonywanie działalności gospodarczej ma wpływ na podleganie obowiązkowi ubezpieczenia społecznego musi być poprzedzona stosownym ustaleniem i oceną tego organu. Innymi słowy, obowiązek ubezpieczenia osoby prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą wynika z faktycznego prowadzenia tej działalności, a zatem o zaprzestaniu prowadzenia działalności gospodarczej, powodującej wyłączenie z tego ubezpieczenia, decyduje faktyczne zaprzestanie tej działalności. Natomiast kwestie związane z formalnym zarejestrowaniem, wyrejestrowaniem, czy zgłaszaniem przerw w tej działalności mają ewentualnie znaczenie w sferze dowodowej, nie przesądzają same w sobie o podleganiu obowiązkowi ubezpieczenia społecznego (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 14 września 2007 r., III UK 35/07, LEX nr 483284; wskazany wyżej wyrok z 19 marca 2007 r., III UK 133/06; z 15 marca 2007 r., I UK 300/06, LEX nr 338807; z 27 czerwca 2006 r., I UK 340/05, LEX nr 376431; z 30 listopada 2005 r., I UK 95/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 311; z 11 stycznia 2005 r., I UK 105/04, OSNP 2005 nr 13, poz. 198). Mając powyższe na uwadze, zawarta w zaskarżonym wyroku ocena prawna jest odpowiednia do tego, co bezpośrednio wynika z ustalonego stanu faktycznego, że wnioskodawca od momentu ogłoszenia upadłości faktycznie nie wykonywał jakichkolwiek czynności związanych z prowadzoną do czasu ogłoszenia upadłości likwidacyjną działalnością gospodarczą, skoro - jak wskazał to Sąd drugiej instancji - stosownie do przepisów art. 75 ust. 1 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze upadły od tego momentu traci prawo zarządu oraz możliwość korzystania i rozporządzania mieniem wchodzącym do masy upadłości. Zgodnie z art. 61 tego Prawa datę powstania masy upadłości określa dzień ogłosze-

nia upadłości. Zatem masa upadłości powstaje od początku dnia, w którym ogłoszono upadłość, tj. od godz. 0⁰⁰. Od tej godziny bowiem rozpoczyna się dzień, w którym upadłość ogłoszono (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 2004 r., II CK 364/03, Monitor Prawniczy 2004 nr 14, s. 631). Z kolei ta okoliczność przesądza o tym, że mienie przedsiębiorcy służące do tej chwili do realizacji celów prowadzonej działalności gospodarczej przekształca się w masę upadłości, która służy syndykowi do zaspokojenia podstawowego celu upadłości likwidacyjnej, tj. zaspokojenia wierzycieli. Powyższy cel sprzeczny jest z definicją działalności gospodarczej określonej w art. 2 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, której celem jest zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły. Ponadto z treści przepisów art. 173 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze wynika, że syndyk niezwłocznie obejmuje majątek upadłego, zarządza nim, zabezpiecza go przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zabranieniem go przez osoby postronne oraz przystępuje do jego likwidacji. Czynności tych dokonuje w miejsce dotychczasowego właściciela, a także kierownictwa zakładu pracy wobec pracownika. Upadły jest obowiązany wskazać i wydać syndykowi cały swój majątek, a także wydać wszystkie dokumenty dotyczące jego działalności, majątku oraz rozliczeń, w szczególności księgi rachunkowe, inne ewidencje prowadzone dla celów podatkowych i korespondencję. Mając powyższe na uwadze, słusznie Sąd drugiej instancji przyjął, że od chwili ogłoszenia upadłości wnioskodawcy nie wykonywał on żadnej działalności gospodarczej, w szczególności nie miał prawnej możliwości dokonywania czynności związanych z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą, chociaż nadal formalnie występował jako przedsiębiorca w rejestrze działalności gospodarczej. Nie ma racji skarżący uważając, że sam fakt występowania w rejestrze gospodarczym jako podmiot prowadzący działalność gospodarczą, niepołączony z jakimkolwiek prowadzeniem spraw przedsiębiorstwa, stanowi wystarczającą podstawę do zaistnienia przedmiotowego, obowiązkowego ubezpieczenia. Taki „czysty” fakt występowania w rejestrze gospodarczym, niepołączony z zaangażowaniem się w działalność gospodarczą przedsiębiorcy, nie może być uznany za „prowadzenie” działalności gospodarczej. Przepisy art. 13 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych łączą obowiązek podlegania ubezpieczeniom społecznym z prowadzeniem działalności gospodarczej, a nie jedynie z deklaracyjnym wpisem do ewidencji działalności gospodarczej, czy też posiadaniem

numeru NIP i REGON. Utrata prawa zarządu uniemożliwia upadłemu prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej, w konsekwencji nie spełnia on już przesłanek wystarczających do prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, stąd też w niniejszej sprawie na skutek braku takiej aktywności ubezpieczonego w myśl przepisów art. 13 pkt 4 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, ubezpieczony nie spełniał przesłanki w postaci faktycznego prowadzenia działalności gospodarczej od momentu ogłoszenie jego upadłości, której spełnienie było koniecznym warunkiem do objęcia takiego przedsiębiorcy obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym. Wnioski wyprowadzone z powyższej analizy interpretacyjnej nie pozostają w sprzeczności z zasadami podlegania ubezpieczeniom społecznym. Warto też zwrócić uwagę na to, że w sprawie chodzi o zakres ubezpieczenia obowiązkowego, a więc niezależnego od woli zainteresowanych osób, takiego przymusu prawnego nie należy rozszerzać poza niezbędny, ściśle w ustawie sprecyzowany zakres.

Z powyższych względów uznając, że skarga kasacyjna nie miała zasadnej podstawy Sąd Najwyższy orzekł w myśl art. 398¹⁴ k.p.c.

=====